

ROLNICTWO I SPÓŁDZIELCZOŚĆ ROLNA W FINLANDII¹

WSTĘP

Rolnictwo i gospodarka leśna odgrywają w Finlandii zasadniczą rolę. Spośród ludzi zawodowo czynnych 46% pracuje w rolnictwie. W ciągu ostatniego pięćdziesięciolecia ludność rolnicza wykazuje wyraźną tendencję spadkową. W 1880 roku stanowiła ona 75% ogółu ludności. W dwóch pierwszych dziesięcioleciach XX wieku jednocześnie ze wzrostem całej ludności Finlandii wzrasta absolutnie również ludność rolnicza, ale w stosunku do całej ludności udział jej spadł do 65%.

Kiedy po 1917 roku rozpoczął się intensywny rozwój przemysłu, liczba ludności rolniczej maleje w dalszym ciągu. Mimo to jeszcze w 1940 roku statystyka wykazuje, że 51% ogółu ludności Finlandii stanowi ludność rolnicza. Po drugiej wojnie światowej proces uprzemysłowienia wzmógł się jeszcze bardziej i w dalszym ciągu był widoczny odpływ ludności z rolnictwa do przemysłu. Liczba zatrudnionych w przemyśle w latach 1937 do 1952 wzrosła o 90 000; wzrost produkcji w tym okresie wyniósł 105% w stosunku do 1937 roku. W przeciwieństwie do tego ludność zatrudniona w rolnictwie i leśnictwie w latach 1930—1950 spadła o około 200 000.

Należy zaznaczyć, że mowa jest tu łącznie o ludności zatrudnionej w rolnictwie i leśnictwie; tych dwóch dziedzin niesposób w Finlandii rozpatrywać oddzielnie. W każdym europejskim kraju nie ma tak wielkiego arealu lasów, jak w Finlandii, gdzie wynosi on 70% ogólnej powierzchni. Leśnictwo ma niezwykle duże znaczenie w gospodarce Finlandii. Z jednej strony — drewno i wyroby w drewna stanowią najpoważniejszą pozycję w eksporcie, z drugiej strony — parcele leśne posiadane przez chłopów stanowią dla poważnej liczby go-

spodarstw chłopskich niezbędne uzupełnienie warsztatu rolnego, który w wielu wypadkach nie daje rodzinie dostatecznej podstawy egzystencji.

Ścisły związek gospodarki rolnej i leśnej utrudnia uzyskanie dokładnych danych w odniesieniu do zatrudnionych w każdej z tych dwóch gałęzi gospodarki. Pewne wyobrażenie o tej sprawie dają wyniki spisu powszechnego z 1950 roku, według którego z ogólnej liczby ludzi zatrudnionych w gospodarce rolnej i leśnej około 1/6 przypada na gospodarke leśną. Nie uwzględniono tu jednak faktu, że chłopci posiadający parcele leśne w miesiącach zimowych zajmują się głównie pracą w lesie.

Udział rolnictwa w wartości globalnej produkcji wynosił w 1938 roku 36,4%, był więc znacznie niższy niż procentowy udział zatrudnionych w rolnictwie w stosunku do ogółu ludności czynnej zawodowo. Po wojnie nastąpił dalszy spadek udziału rolnictwa w wartości produkcji i w 1954 roku wynosił tylko 24,2%. W tym samym okresie znacznie wzrósł udział rzemiosła i przemysłu przetwórczego oraz kopalnictwa (z 25,6 do 32,4%).

Niewielki udział rolnictwa w produkcji ogólnej przy jednocześnie wysokim udziale czynnych zawodowo w rolnictwie wskazuje, że wydajność pracy w rolnictwie jest znacznie niższa niż przeciętna wydajność pracy w innych działach gospodarki narodowej Finlandii. Ten stan rzeczy powoduje, że poziom życia ludności rolniczej jest niższy niż równorzędnych grup zawodowych w pozostałych gałęziach gospodarki narodowej. Dlatego też fińska polityka agrarna stara się stworzyć szereg udogodnień i bodźców rozwoju produkcji rolnej. Celowi temu służy prowadzona przez rząd polityka subwencjonowania gospodarstw rol-

¹ Streszczenie pracy prof. Vosschmidta: *Finnische Landwirtschaft und ihr Genossenschaftswesen*, umieszczonej w czasopiśmie „*Berichte über Landwirtschaft*” Nr 4, 1956 (NRF).

nych, ulgi w podatkach, pramie eksportowe oraz sprzyjająca rozwojowi rolnictwa polityka cen.

Pomoc państwa dla rolnictwa odgrywa

ważną rolę w pokonywaniu przez fińskich rolników trudności w gospodarowaniu spowodowanych specyficznymi warunkami naturalnymi produkcji rolnej.

NATURALNE WARUNKI FIŃSKIEGO ROLNICTWA

Ogólna powierzchnia Finlandii wynosi 336 937 km² (w tym powierzchnia wód — 31 558 km²). Ludność (około 4,2 mln) jest osiedlona w bardzo nierównomierny sposób. Przy przeciętnej na kraj gęstości zaludnienia wynoszącej 13 osób na 1 km², na południu wypada około 75 osób, w środkowej części — 10—20 osób, a w północnej części — mniej niż 10 osób na 1 km² (w Laponii np. na 1 km² wypadają tylko 2 osoby).

Geologicznie Finlandia składa się z dwóch dużych bardzo różnych obszarów — obszaru na północ od kręgu polarnego (Laponia) i obszaru nadmorskiego (w którego skład wchodzi tereny nizinne) na południe od kręgu polarnego. Uprawa roli w rejonie północnym ma bardzo niewielkie znaczenie. Obszar nadmorski, obfitujący w jeziora, posiada w północnej części ziemię mało urodzajną, w części północno-zachodniej natomiast występują urodzajne gleby gliniaste. Ich obszar wynosi 31% ogólnej powierzchni ziemi ornej. Utrzymanie tych gleb w żyzności wymaga stałego nawożenia, w szczególności wapnem i fosforem.

Stosunki klimatyczne Finlandii są raczej sprzyjające. Przeciętna temperatura

roczna waha się na południu między +5 a +5,5°C; na północy wynosi ona -3°C. Ogólnie można powiedzieć, że Finlandia leży w strefie przejściowej między klimatem wilgotnym, atlantyckim, który jest pod znacznym wpływem Golfstromu, a klimatem suchym, kontynentalnym, który panuje szczególnie w północnej i środkowej części kraju.

Duże różnice klimatyczne są przyczyną dużych różnic w długości okresu wegetacji. W południowo-zachodniej części Finlandii okres ten wynosi 210 dni, a na północy — tylko 120 dni. Długość okresu użytkowania pastwisk na południu wynosi 160 dni, a na północy — 100 dni. Szczególnie niebezpieczne na północy są przymrozki; ich działanie w części południowej jest złagodzone dzięki istnieniu wielu jezior. Mimo że technika zabezpieczenia przed przymrozkami została w ostatnich latach znacznie ulepszona, często jeszcze są one przyczyną znacznych szkód.

Poważne różnice glebowe i klimatyczne Finlandii są przyczyną dużych różnic w wydajności z 1 ha, co ma z kolei wpływ na strukturę rolnictwa i na aktualną sytuację gospodarczą różnych rejonów rolniczych tego kraju.

UŻYTKOWANIE ZIEMI

Z ogólnego obszaru ziemi w Finlandii tylko 10,8% jest wykorzystane rolniczo. Reszta — to lasy, drogi, obszary zabudowane itp. W ciągu ostatnich 25 lat stosunek ten tylko w minimalnym stopniu uległ zmianom.

Porównanie stosunku między ziemią orną a użytkami zielonymi wskazuje na to, że podczas gdy udział użytków zielonych spadł, udział ziemi ornej odpowiednio się zwiększył. Tendencja ta jest jeszcze bardziej widoczna, jeżeli porównamy dłuższy okres. W 1890 roku było w Finlandii 1,7 mln ha naturalnych użytków zielonych oraz 1,4 mln ha ziemi ornej. W 1955 roku obszar ziemi ornej wzrósł do 2,5 mln ha, gdy tymczasem powierzchnia naturalnych użytków zielonych zwiększyła się tylko o 100 000 ha. Powiększenie więc areału ziemi ornej

odbywa się kosztem powierzchni użytków zielonych. Stało się to możliwe

Tabela 1
Użytkowanie ziemi w Finlandii w okresie 1929—1955 r. (w procentach powierzchni ogólnej)

Rok	Użytki rolne			Lasy	Obszary zabudowane, drogi itp.
	ziemia orna	użytki zielone	razem		
1929	6,6	2,7	9,3	76,1	14,6
1939	7,6	3,5	11,1	71,3	17,6
1955	8,9	1,9	10,8	69,0	20,2

dzięki rozpoczęciu zakrojonych na szeroką skalę prac melioracyjnych.

Udział ziemi ornej w poszczególnych rejonach Finlandii jest bardzo różny. Podczas gdy w Laponii, w szczególności

zaś w jej wschodniej części, obszar ten wynosi 2,5% ogólnej powierzchni ziemi, to w południowo-zachodniej i południowej części Finlandii wynosi on ponad 30%.

WIELKOŚĆ GOSPODARSTW

Struktura rolnictwa fińskiego ma charakter wybitnie chłopski, z przewagą gospodarstw mało- i średniorolnych. Około 80% wszystkich gospodarstw stanowią gospodarstwa do 10 ha ziemi ornej. Posiadają one 44,2% ogólnej ilości ziemi ornej. Ponad połowa ziemi ornej przypada na gospodarstwa o powierzchni 10—50 ha, które stanowią około 20% wszystkich gospodarstw. Gospodarstwa powyżej 50 ha zarówno pod względem ilości posiadanej ziemi, jak i pod względem udziału w ogólnej liczbie gospodarstw mają niewielkie znaczenie.

Jak już zaznaczono, struktura obszaru gospodarstwa może być rozpatrywana tylko w powiązaniu z posiadaną przez te gospodarstwa powierzchnią lasów. Przeciętnie na gospodarstwo przypada 33 ha lasu. Powierzchnią leśną wynoszącą ponad 50 ha na 1 gospodarstwo rozporządza 20% gospodarstw. Obszar lasu będący w posiadaniu chłopów jest większy od przeciętnego w szczególności w środkowej i północnej części Finlandii.

Przyczyną niewielkiej jak na stosunki północno-europejskie przeciętnej powierzchni ziemi ornej przypadającej na gospodarstwo jest bardzo rozpowszechniony do niedawna system działów rodzinnych oraz aktywna polityka osadnic-

stwa rolniczego, która doprowadziła do pełnego przekształcenia struktury gospodarstw i stosunków własności. Duży udział lasów i wynikająca wskutek tego możliwość pełnego wykorzystania istniejącej siły roboczej wpłynęła również na powstanie gospodarstw małorolnych.

Tabela 2
Struktura obszarowa gospodarstw
w 1950 r.

Grupa gospodarstw według ilości ziemi ornej (w ha)	Gospodarstwa		Ziemia orna		
	ilość	%	ilość	%	
Poniżej 0,25	—	—	35 000	1,4	
0,25 —	2	95 036	26,6	86 469	3,6
2 —	10	187 834	52,6	953 797	39,2
10 —	25	62 479	17,5	916 682	37,7
25 —	50	6 931	2,8	321 649	13,2
50 —	100	1 284	0,4	81 445	3,4
Ponad 100		223	0,1	35 773	1,5
Razem		356 787	100,0	2 430 815	100,0

WŁASNOŚĆ ZIEMSKA I OSADNICTWO

Pod wpływem polityki osadniczej zapoczątkowanej w 1901 roku stosunki własnościowe uległy zasadniczej zmianie. Do połowy XVIII wieku — jak pisze prof. Vossschmidt — dla wszystkich rodzin istniała realna możliwość gospodarowania i posiadania własnego gospodarstwa. W okresie późniejszym — w

związku z rozpadem wspólnot oraz podniesieniem się ceny na ziemię, co było związane z rozwojem przemysłu drzewnego — około 3/4 ludności wsi przekształciło się z właścicieli w drobnych dzierżawców względnie wyrobników pozabawionych własnej ziemi.²

Według statystyki z 1909 roku w Fin-

² Prof. Vossschmidt w swoim opracowaniu ograniczył się — jeśli idzie o charakterystykę tego okresu — tylko do tych kilku uwag, które nie mogą dać pełnego obrazu omawianego okresu, a nawet są niezupełnie jasne. Wydaje się, że w omawianym okresie następował wyraźny rozwój kapitalizmu w fińskim rolnictwie przy istnieniu poważnych pozostałości feudalizmu; produktem tego procesu była polaryzacja chłopstwa. Dominującym zjawiskiem było tworzenie się na jednym biegunie licznej grupy dzierżawców i bezrolnych, rekrutujących się z właścicieli ziemi (przyp. A. S.).

landii było tylko 110 000 samodzielnych gospodarstw chłopskich, obok 160 000 drobnych dzierżawców, którzy dzierżawili niewielkie kawałki ziemi i za to odrabiali właścicielom ziemi określoną ilość dni w roku. Ich położenie prawne było takie, że w każdej chwili mógł im właściciel wypowiedzieć dzierżawę. Również dosyć powszechnym zjawiskiem byli tzw. komornicy, którzy byli częściowymi właścicielami budynków, gospodarowali natomiast na ziemi dzierżawionej. Jako czynsz dzierżawny oddawali oni właścicielowi ziemi część plonów, a oprócz tego musieli często pracować w jego gospodarstwie.

Oprócz dzierżawców istniało wówczas w Finlandii 207 000 rodzin bezrolnych pracujących w rolnictwie. Sytuacja ich była zła. Toteż zarówno bezrolni, jak i część dzierżawców starało się o przejście z rolnictwa do innych grup zawodowych.

W celu przeciwdziałania ucieczce ludzi z rolnictwa państwowa polityka osiedleńcza musiała działać przede wszystkim w kierunku poprawy położenia drobnych dzierżawców i zdobycia ziemi dla bezrolnej ludności wsi. Konkretnie posunięcia w tej dziedzinie rozpoczęły się po 1917 roku. W latach 1918—1920 na mocy ustawy o reformie rolnej 67 000 rodzin drobnych dzierżawców uzyskało własne gospodarstwa: część lub cały obszar dzierżawiony (do 20 ha ziemi ornej i 20 ha lasu na 1 gospodarstwo) przeszedł na własność dotychczasowych dzierżawców. W latach następnym wśród właścicieli zaznaczyła się tendencja powiększania swego gospodarstwa przez dobieranie wolnej ziemi w zagospodarowanie. W ten sposób sprawa dzierżawców została w Finlandii ostatecznie rozwiązana. W 1950 roku dzierżawcy stanowili już tylko 2,4% wśród gospodarstw o powierzchni ponad 2 ha ziemi ornej.

W 1922 roku została stworzona podstawa prawna do nadania ziemi rodzinom dotąd bezrolnym, wydano mianowicie ustawę o wywłaszczeniu źle zagospodarowanych posiadłości obejmujących ponad 200 ha (na północy — ponad 400 ha).

Jak zaznacza dr Vosschmidt — ustawa ta tylko w bardzo niewielkim stopniu znalazła zastosowanie, gdyż duże gospodarstwa dobrowolnie oddawały część ziemi, a jednocześnie wskutek parcelacji majątków państwowych oraz przekazania

ziemi dawnych wspólnot, товариств związków itp. stworzono dostateczny fundusz wolnej ziemi³. W ten sposób przy finansowej pomocy państwa do 1930 roku stworzono ponad 100 000 samodzielnych drobnych gospodarstw. Do 1935 roku doszło do tego jeszcze 2750 nowych gospodarstw osiedlonych w dawnych lasach państwowych.

Nowi gospodarze otrzymywali często zadanie zagospodarowania w określonym czasie dodatkowej powierzchni ziemi, a także przeprowadzenia prac melioracyjnych.

W rezultacie polityki osiedleńczej w latach 1901—1937 wzrosła poważnie zarówno liczba właścicieli gospodarstw (z 110 000 do prawie 500 000), jak i powierzchnia ziemi użytkowanej rolniczo.

Po drugiej wojnie światowej przed rządem fińskim stanęło ponownie zadanie kontynuowania polityki osiedleńczej. Została wydana ustawa o stworzeniu funduszu ziemi dla przesiedleńców⁴, uczestników wojny, wdów i sierot oraz inwalidów wojennych. Przewidziano następujące typy osadnictwa: większe gospodarstwa rolne (od 6 do 15 ha użytków rolnych), mniejsze gospodarstwa rolne (od 2 do 6 ha użytków rolnych) gospodarstwa przewidziane jako uboczne źródło dochodu (do 2 ha powierzchni ogólnej) oraz zupełnie drobne działki (ogródki). Powierzchnia użytków rolnych była uzupełniana parcelami leśnymi.

Ziemię na cele osadnictwa kupowano lub uzyskiwano przez wywłaszczenie. Zobowiązani do oddania części ziemi byli zarówno prywatni właściciele, jak i państwo, kościół, gminy, stowarzyszenia itp. Podczas gdy od właścicieli drugiej grupy (państwo, kościół itp.) ziemia była brana w takiej ilości, w jakiej wymagało tego zapotrzebowanie, to grupa pierwsza (prywatni właściciele) była zobowiązana do oddania ziemi w następujących ilościach (patrz tab. 3):

W poszczególnych wypadkach wywłaszczenie części ziemi mogło dotyczyć też gospodarstw poniżej 25 ha.

Nowe osadnictwo zasadniczo różni się od starego przede wszystkim tym, że stworzyło gospodarstwa większe, które są w stanie lepiej zabezpieczyć egzystencję właściciela i jego rodziny.

Według spisu gospodarstw z 1941 roku w grupie gospodarstw do 15 ha przeciętna ilość użytków rolnych wynosiła

³ Autor, niestety, nie omawia dokładnie warunków, na jakich przeprowadzono reformę rolną w latach 1918—1922.

⁴ Wskutek zmiany granic Finlandii.

Tabela 3
Przepisy ustawy o reformie rolnej dotyczące prywatnych właścicieli ziemskich

Kategoria gospodarstw według ilości użytków rolnych (w ha)	Powierzchnia, która powinna być oddana (odprzedana)	
	w %	w ha
	na 1 gospodarstwo	
25 — 35	10	2,5
35 — 50	20	7,0
50 — 100	30	15,0
100 — 200	45	45,0
200 — 400	60	120,0
400 — 800	70	280,0
Ponad 800	80	640,0

9,7 ha, a lasu — 40, 3 ha. Grupa większych gospodarstw osadniczych (6—15 ha) gospodaruje przeciętnie na powierzchni 13,8 ha, posiadając prócz tego średnio 42 ha lasu.

Do końca 1955 roku na cele osadnictwa rolniczego wywłaszczono ogółem 2,3 mln ha ziemi, z tego ponad 50% stanowiła własność państwowa, gminna i kościelna. Spośród całej powierzchni wywłaszczonej 12% stanowią użytki rolne, 12% — ziemia nadająca się do uprawy; pozostałe 76% powierzchni pokrywa las.

Odszkodowanie na ziemię i las płacono w obligacjach państwowych, stosując ceny z 1944 roku. Autor pracy zaznacza, że w związku z inflacją pieniądza, jaka

nastąpiła po 1944 roku, wartość tych obligacji zmalała. W niektórych przypadkach przejęcie części gospodarstwa na cele reformy rolnej oddziało ujemnie na jego całość, gdyż budynki i urządzenia na mniejszym obszarze nie mogły być w pełni wykorzystane. Zmniejszenie powierzchni gospodarstw utrudniało również postępy mechanizacji.

Akcja osadnicza obok tworzenia nowych gospodarstw wymagała wielu dodatkowych inwestycji, ułatwiających gospodarowanie nie tylko nowym, ale po części również starym gospodarstwom; od 1945 do 1954 roku zbudowano 13 000 km nowych dróg i gościńców, wydrenowano obszar 240 000 km², wspólnym wysiłkiem państwa i osadników wykarczowano i wzięto pod uprawę 100 000 ha nowych ziem, zbudowano 60 000 domów mieszkalnych, 31 000 stajen i 47 750 innych budynków gospodarczych.

Znaczenie akcji osadnictwa rolniczego dla struktury fińskiego rolnictwa jest niezmiernie poważne. Od 1918 do 1954 roku powstało 139 000 nowych gospodarstw, co oznacza, że spośród ogólnej liczby gospodarstw (posiadających ponad 2 ha powierzchni użytków rolnych), których jest 270 000, co drugie jest gospodarstwem powstałym wskutek akcji osadniczej. Podczas gdy w 1901 roku tylko 45% ludności wsi stanowili samodzielni gospodarze, 33% robotnicy rolni, a 22% dzierżawcy, w 1950 roku struktura rolnictwa przedstawiała następujący obraz: 90% samodzielni gospodarze, 9,6% robotnicy rolni i 0,4% dzierżawcy. Przemiany struktury oddziaływały również na rozwój produkcji rolnej.

PRODUKCJA ROLNA

Rolnictwo fińskie do XX wieku było słabo rozwinięte. Produkcja rolna była nastawiona przede wszystkim na własne spożycie rodzin chłopskich. Podaż na rynek była niewielka. Uprawiano prawie wyłącznie zboże w dwu- lub trójpolowym systemie płodozmiennym. W lecie bydło wypasano w lasach, gdy tymczasem łąki, które były tylko raz w roku koszone, dostarczały paszy na zimę.

Dopiero po przeprowadzeniu regulacji, która znacznie zmniejszyła szachownicę gruntów, powstały możliwości stosowania racjonalnych metod gospodarowania w rolnictwie. Wprowadzenie takich roślin uprawnych, jak ziemniaki, buraki, koniczyzna i inne, z jednoczesnym zwiększeniem dawek nawozów sztucznych, do-

Tabela 4
Zużycie nawozów sztucznych w kg czystego składnika na 1 ha

Rok	N a w o z y			
	azo- towe	fosfo- rowe	potas- sowe	wa- pni- owe
1910	0,2	3,5	0,2	—
1939	2,5	12,5	4,9	15,7
1946	3,6	19,9	8,7	21,6
1955	10,7	20,8	17,7	44,0

prowadziło do podwyższenia plonów, a tym samym do polepszenia sytuacji ekonomicznej gospodarstw.

Autor zaznacza, że mimo znacznych postępów ilość stosowanych nawozów sztucznych nie jest jeszcze dostateczna.

PRODUKCJA ROŚLINNA

Różnorodność warunków glebowych i klimatycznych Finlandii powoduje konieczność stosowania różnych roślin uprawnych. Podczas gdy na południu kraju przeważają zboża i okopowe, na północy gospodarka oparta jest na użytkach zielonych. W środkowej części kraju występują różne typy gospodarki — zbliżone bądź do typu południowego, bądź do typu północnego — w zależności od położenia. Zasięg uprawy niektórych roślin podlegał i podlega dużym zmianom. Na przykład burak cukrowy jest uprawiany tylko na południowym zachodzie, uprawa zaś pszenicy w ostatnich dziesiątkach lat stale przesuwa się coraz bardziej na północ, co jest rezultatem zastosowania nowych odmian, których okres wegetacji trwa tylko 90—105 dni. Mimo to pszenica na północy, podobnie jak i inne zboża, odgrywa niewielką rolę. Również granica uprawy owsa przebiega blisko kręgu polarnego, często jednak owies nie uzyskuje pełnej dojrzałości i może być wykorzystany tylko na paszę zieloną. Ziemiaki, żyto i jęczmień są uprawiane na terenie całego kraju.

Z całej powierzchni użytków rolnych 90% jest wykorzystane pod rośliny uprawiane na paszę, a tylko 10% — pod zboża chlebowe i ziemniaki jadalne.

Uprawa ważniejszych roślin przedstawia się następująco (w tys. ha):

Pszenica	150
Zyto	93
Owies	487
Jęczmień	164
Mieszanka zbożowa	24
Ziemiaki	88
Buraki cukrowe	15
Inne okopowe	18
Rośliny oleiste	18
Rośliny strączkowe	10

Plony ważniejszych roślin w 1954 r. przedstawiały się następująco (w q/ha):

Pszenica	16,6
Zyto	14,7
Jęczmień	16,2
Owies	17,0
Ziemiaki	123,9

Jest rzeczą charakterystyczną, że produkcja roślinna pokrywa 90—95% całego zapotrzebowania paszy. Importuje się tylko pasze bogate w białko. Inaczej przedstawia się sytuacja, jeśli idzie o spożycie ludzkie. Zapotrzebowanie na pszenicę i żyto jest tylko w 50% pokrywane z krajowej produkcji; pozostałe 50% trzeba sprowadzać z zagranicy.

PRODUKCJA ZWIERZĘCA

Hodowla bydła. Hodowla bydła jest w fińskim rolnictwie najpoważniejszym źródłem dochodów. Szczególne znaczenie hodowli bydła jest związane z warunkami klimatycznymi i strukturą gospodarstw chłopskich. Na czoło w tej gałęzi produkcji wysuwa się produkcja mleka.

Jak wynika z tabeli 5, ogólna ilość mleka wyprodukowanego w okresie od 1910 do 1955 roku prawie się podwoiła, mimo że stan pogłowia krów właściwie nie uległ zmianie. Trzeba przy tym zaznaczyć, że stan pogłowia bydła jest bardzo wysoki i wynosi 33 krowy na 100 mieszkańców. Z obliczenia dokonanego na podstawie danych rocznika statystycznego 1956, na 100 ha użytków rolnych przypadają ponad 34 krowy. Wzrost

Tabela 5

Pogłowia krów i produkcja mleka

Rok	Liczba krów	Przeciętna mleczność w kg	Ogółem produkcja mleka w 1000 ton
1910	1 165 000	1 300	1 515
1920	1 173 000	1 285	1 500
1939	1 378 000	1 923	2 650
1941	1 143 200	1 530	1 750
1948	1 003 090	1 795	1 800
1950	1 155 200	2 490	2 800

ogólnej produkcji mleka nastąpił wskutek podniesienia przeciętnej mleczności krów prawie o 100%. Przeciętna zawartość tłuszczu w mleku wynosi 4,2%.

Finlandia obecnie nie tylko pokrywa olbrzymie wewnętrzne zapotrzebowanie na mleko (300 l rocznie na głowę ludności), ale jednocześnie eksportuje masło i sery.

Autor zaznacza że duży wpływ na wzrost mleczności krów miała i ma doradcza i organizacyjna działalność spółdzielczości mleczarskiej (patrz dalsza część opracowania). Poważne znaczenie ma także dobry stan zdrowotny bydła, wśród którego wytypiono w zupełności gruźlicę.

Dużą pomoc w osiągnięciu wysokiej wydajności krów przynosi rozwinięty system kontroli mleczności i subwencji. W Finlandii 30% krów jest pod kontrolą związku hodowców, który stawia hodowcom wysokie wymagania w zakresie wydajności krów. Państwo pokrywa połowę kosztów kontroli bydła w tych wszystkich gospodarstwach, które trzymają mniej niż 8 krów. Ponieważ 90% wszystkich gospodarstw posiada nie więcej niż 5 krów, subwencja państwa dotyczy więc praktycznie prawie wszystkich gospodarstw, które przystępują do związku hodowców.

Należy zaznaczyć, że związek hodowców nie tylko kontroluje, ale prowadzi również szeroką pracę doradczą w dziedzinie hodowli bydła.

Hodowla trzody. Hodowla trzody nabrała większego znaczenia dopiero w ostatnich latach. Jeszcze w 1930 roku Finlandia była importerem trzody. Poważną rolę w rozwoju hodowli trzody odegrał fakt zagwarantowania przez państwo premii eksportowych.

Jeśli idzie o kierunek, to zdecydowanie przeważa produkcja bekonów.

Hodowla koni. Mimo znacznego zwiększenia liczby traktorów koń w rolnictwie fińskim nadal się utrzymuje. Podczas gdy liczba traktorów wzrosła z 2000 (w 1930 r.) do 50 000 (obecnie), to liczba koni spadła w tym czasie tylko o 30 000 sztuk. Jest to bardziej zrozumiałe, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że w okresie tym powstało bardzo dużo nowych gospodarstw oraz że konie w gospodarstwach rolnych używane są również do prac leśnych, które tylko częściowo mogą być wykonane maszynami.

Hodowla owiec. Hodowla owiec ma w Finlandii niewielkie znaczenie. Od 1920 roku liczba owiec bardzo poważnie spadła (z 1,7 do 0,7 mln sztuk). Dochody rolników w towarowej produkcji owiec rozkładają się następująco: 20% — z wełny i skór, 80% — z mięsa.

W celu rozwinięcia produkcji owiec państwo zagwarantowało minimalne ceny wełny.

Hodowla drobiu. Hodowla drobiu w Finlandii wykazuje podobną tendencję rozwojową co i hodowla trzody. Ilość niosek wzrosła z 0,9 mln sztuk w 1920 roku do 4 mln sztuk w 1955 roku. Zwiększyła się również roczna nieśność kur. Hodowcy fińscy czerpią wzory w tej dziedzinie z intensywnej hodowli kur w Danii i Holandii.

Hodowla renów. Specyficzną dla Finlandii gałęzią produkcji zwierzęcej jest hodowla renów, która ma duże znaczenie szczególnie w północnej części kraju. Ogólny stan renów oblicza się na 170 000 sztuk, a roczną produkcję mięsa — na 1,5—2 mln kg.

DZIAŁALNOŚĆ I ZNACZENIE SPÓŁDZIELCZOŚCI W FIŃSKIM ROLNICTWIE

W całym życiu gospodarczym Finlandii, a w szczególności w rolnictwie, spółdzielczość odgrywa doniosłą rolę.

Stopień rozpowszechnienia spółdzielczości obrazują najlepiej następujące liczby. W Finlandii jest czynnych 6000 spółdzielni, które obejmują 1 800 000 członków (na 4 mln wszystkich mieszkańców). Wśród członków spółdzielni

przeważającą część stanowią rolnicy. Spółdzielnie obejmują swą działalnością wszystkie dziedziny gospodarstwa chłopskiego. Wielu rolników jest równocześnie członkami kilku rodzajów spółdzielni wiejskich.

Omówimy pokrótce działalność spółdzielni na odcinku pieniężnym i towarowym.

SPÓŁDZIELNIE KREDYTOWE

Sieć spółdzielni kredytowych obejmuje cały kraj — zarówno wieś, jak i miasto. W ciągu ostatniego 25-lecia spółdzielnie te przeszły pewną ewolucję, a mianowicie z 1400 spółdzielni istniejących w 1930 roku powstało, wskutek łączenia się małych, około 600 spółdzielni zrzeszających 280 000 członków.

Przeciętna liczba członków każdej spółdzielni wzrosła w ostatnich dziesięcioleciach prawie pięciokrotnie. Również bardzo poważnie zwiększyły się wpływy tych spółdzielni. Nie uwzględniając zmiany wartości pieniądza, która nastąpiła wskutek inflacji, wpływy w spółdzielczych kasach w okresie 1936—1952 wzrosły 65 razy, przeliczając zaś pieniądze według siły kupna (sprzed i po inflacji), wzrost wkładów wyniósł 80%. Jednocześnie w innych instytucjach pieniężnych wkłady w tym okresie zmalały o 26%.

Ze względu na znaczny wzrost wkładów oraz wynikający z tego wzrost własnego kapitału spółdzielni uległa również zwiększeniu ogólna suma udzielonych kredytów. W 1952 roku spółdzielnie udzieliły kredytów na sumę 12-krotnie większą niż w 1945 roku. Trzeba przy tym zaznaczyć, że w omawianym okresie szły na wieś duże sumy, które państwo przeznaczało na cele osadnictwa i odbudowy gospodarstw. Fundusze te w 70% rozprowadzały spółdzielnie kredytowe.

Spółdzielnie kredytowe czerpią fundu-

sze z dwóch źródeł — z własnej centrali spółdzielczej oraz częściowo z miejscowych wkładów członkowskich. W 1945 roku na przykład fundusze centralne wynosiły 15% ogólnej sumy udzielonych przez spółdzielnie kredytów, a w 1955 roku około 23%.

Kapitał własny kas jest bardzo niewielki i wynosił w 1954 roku 1,5% ogólnej sumy bilansowej.

Spółdzielnie udzielają w dużym zakresie kredytów długoterminowych⁵ na takie cele, jak zakup inwentarza, melioracje, roboty budowlane itp. W samym tylko 1951 roku z kredytów spółdzielczych dokonano prac melioracyjnych na obszarze 1300 km² oraz wykarczowano i włączono do użytków rolnych 9500 ha.

Obok kredytów udzielanych poszczególnym członkom spółdzielnie kredytowe są głównym źródłem kredytów obrotowych dla różnych innych spółdzielni rolniczych. W 1951 roku na przykład 70% kredytów spółdzielni mleczarskich i 80% kredytów spółdzielni skupu i przerobu mięsa pochodziło ze spółdzielczych kas kredytowych.

Autor stwierdza, że 50% całego kredytu dla wsi idzie przez spółdzielnie kredytowe, przy czym nie są w tym uwzględnione kredyty państwowe na osadnictwo i odbudowę. Stąd też wynika szczególnie doniosła rola tych spółdzielni dla fińskiego rolnictwa.

SPÓŁDZIELNIE ROLNICO-HANDLOWE I PRZETWÓRCZE

Spółdzielnie rolniczo-handlowe skupiają największą ilość członków. Szczególną rolę spełniają one tam, gdzie nie działają spółdzielnie specjalne (np. mleczarskie, zbytu i przerobu mięsa itp.). Dotyczy to przede wszystkim terenów słabo zaludnionych, rozrzuconych pojedynczych gospodarstw, których jest w Finlandii sporo, oraz okolic mających trudne połączenie komunikacyjne z rynkiem. Z tego względu spółdzielnie rolniczo-handlowe muszą swą działalność prowadzić w możliwie szerokim zakresie. Rozporządzają one szerokim asortymentem zarówno artykułów konsumpcyjnych, jak i produkcyjnych, a także zajmują się zbytem wszelkiego rodzaju artykułów rolniczych.

Spółdzielnie rolniczo-handlowe obejmu-

ją ponad 30% obrotu towarowego na wsi, a w dziedzinie zbytu produktów rolnych — 68%. W takich zasadniczych dziedzinach jak sprzedaż pasz treściwych, nawozów sztucznych, kwalifikowanego ziarna itp. udział spółdzielni wynosi 50—60%; w dziedzinie sprzedaży maszyn udział ich jest jeszcze większy.

Centralna organizacja spółdzielni rolniczo-handlowych ma własne zakłady przetwórcze, zakłady produkujące pasze treściwe, drobne maszyny rolnicze i inne. Posiada ona również dwa ośrodki badawcze, które prowadzą badania nad nowymi rodzajami roślin uprawnych najbardziej odpowiadających warunkom przyrodniczym Finlandii.

Bardzo szerokim terenem działalności spółdzielni przetwórczych jest skup i

⁵ Przymuszczenie dla tych celów korzystają one z lokat państwowych.

przerób mięsa. Spółdzielnie te nie tylko skupują żywe sztuki (bydło, trzodę itp.), ale dokonują pełnego przerobu mięsa. Działają tu dwie organizacje spółdzielcze: jedna kupuje sztuki od spółdzielni rolniczo-handlowych, a druga — bezpośrednio od chłopów. Udział obydwóch organizacji spółdzielczych wynosi 70% ogólnej ilości mięsa dostarczanej na rynek.

Organizacje spółdzielczości zbytu i przerobu amtykułów zwierzęcych posiadają swoje rzeźnie i zakłady przerobu mięsa. Prócz tego z pomocą państwa uruchomiły one specjalną placówkę badawczą, która prowadzi pracę w dziedzinie opanowania najnowszych metod uboju i produkcji wyrobów mięsnych.

Ze względu na bardzo poważną rolę produkcji mleka w całości produkcji rolnej spółdzielczość mleczarska odgrywa szczególnie doniosłą rolę. Przez spółdzielnie mleczarskie przechodzi około 80% wyprodukowanego mleka. Jest ono również przez te spółdzielnie przetwarzane. W latach powojennych, w związku ze wzrostem ilości produkowanego mleka, działalność spółdzielni mleczarskich bardzo się zwiększyła. Trudnością w pracy tych spółdzielni są duże sezonowe wahania produkcji mleka. Różnice te pomiędzy najmniej i najbardziej „mlecznym” miesiącem sięgają 35%. Nierównomierność podaży rzutuje poważnie na zaopatrzenie rynku szczególnie w świeże mleko.

Fińska spółdzielczość mleczarska przechodzi od lat proces koncentracji, który do dziś nie został zakończony. W 1938 roku było 530 mleczarni spółdzielczych i 85 prywatnych, gdy tymczasem w 1954 roku było już tylko 398 mleczarni spółdzielczych i 67 prywatnych. Proces koncentracji poszczególnych mleczarni polega na tym, że mleczarnie małe i nierentowne albo się w ogóle rozwiązują, albo z kilku małych tworzy się jedną dużą mleczarnię.

Masa mleka przechodzącego przez mleczarnie od 1938 roku prawie podwoiła się — z 1,9 mln wzrosła do 3,4 mln kg rocznie.

Poza skupem spółdzielnie mleczarskie zajmują się przerobem mleka. Pod względem specjalizacji 60% stanowią spółdzielnie nastawione na wyrób masła, 3% — spółdzielnie nastawione na wyrób serów i 5% — spółdzielnie nastawione na skup i dostawę mleka; pozostałe są to spółdzielnie mieszane.

Zużycie masła w Finlandii jest obecnie wyższe niż przed wojną i wynosi 15,4 kg na głowę ludności. Wzrost wewnętrzniego zapotrzebowania na masło powoduje, że Finlandia z kraju eksportującego staje się krajem importującym masło. Należy oczekiwać, że obecnie zużycie masła na głowę ludności w rezultacie 20-procentowej obniżki ceny jeszcze bardziej wzrośnie.

Na marginesie trzeba wspomnieć o tym, że spożycie margaryny jest w Finlandii niewielkie i nie stanowi konkurencji dla spożycia masła. Wynosi ono obecnie 5,2 kg na głowę ludności rocznie.

Produkcja sera w stosunku do lat przedwojennych podwoiła się, dzięki czemu znacznie się zwiększył jego eksport.

Mleko dostawiane przez chłopów jest sprzedawane w 25% w stanie świeżym. Na gospodarke mlekiem więcej niż na pozostałe gałęzie produkcji rolnej oddziałuje państwo. Chcąc utrzymać przystępną cenę mleka dla konsumenta oraz zapewnić rentowność producentom mleka, państwo przeznaczając corocznie duże sumy pieniężne na subwencjonowanie gospodarki mlecznej. Subwencje są dwójakiego rodzaju — w postaci dodatku do ceny 1 kg dostawionego mleka albo jako pokrycie części kosztów transportu. Subwencjonowana jest również produkcja masła.

Zdarza się i tak, że producent otrzymuje za mleko cenę wyższą niż cena płacona przez konsumenta. Wynika to stąd, że przeciętna zawartość tłuszczu w mleku jest wysoka, a mleko pełne jest standaryzowane na 3,5% zawartości tłuszczu.

Dodatkową pomoc otrzymują producenci posiadający szczególnie wysokie koszty transportu. Jeżeli odległość między gospodarstwem a spółdzielnią przekracza określoną ilość kilometrów, nadwyżkę kosztów transportu przejmuje na siebie spółdzielnia.

Centrala spółdzielczości mleczarskiej poza prowadzeniem szerokiej sieci punktów skupu, przerobu i sprzedaży zajmuje się stałą modernizacją i racjonalizacją techniki procesu produkcyjnego masła i sera w celu polepszenia ich jakości. Centrala i spółdzielnie wspólnie wspierają Biochemiczny Instytut Badawczy, który prowadzi badania naukowe również w dziedzinie produkcji mleka.

opr. A. Szemberg